

Stockholm den 16 januari 2026

Socialdepartementet

s.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar över Utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga (diarienummer S2025/02039)

Inledning

Barnrättsbyrån har beretts tillfälle att svara på utkast till lagrådsremiss För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Barnrättsbyrån är en funktion med oberoende barnombud som erbjuder barn socialt och juridiskt stöd, råd och praktisk hjälp i alla frågor som rör deras rättigheter. Barnrättsbyrån yttrar sig med utgångspunkt i uppdragsarbetet med barn och unga samt barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Övergripande synpunkter

Barnrättsbyrån välkomnar initiativet att reformera dagens LVU-lagstiftning, och har länge arbetat för och efterfrågat en översyn. Vi välkomnar särskilt de förslag som säkerställer att lagen fortsättningsvis är en skyddslagstiftning som sätter barnets bästa och delaktighet i centrum, samt stärker barnets rättsliga ställning i sina egna processer.

Majoriteten av de barn och unga vi arbetar på uppdrag av är placerade barn och unga med svåra barndomserfarenheter och som mött stora brister i samhällsvården. Gemensamt för dessa barn och unga är att de inte tagits på allvar eller gjorts delaktiga i beslut och processer som rör deras liv och viktigaste relationer. Under de senaste åren har vi bland annat arbetat på uppdrag av barn

BARNRÄTTSBYRÅN.

vars rätt till offentligt biträde och ställföreträdare inte tillgodosetts genom dagens LVU-lagstiftning. Vi har också arbetat på uppdrag av barn och unga som utsätts för våld och kränkningar inom ramen för de verksamheter som är avsedda att ge dem skydd och stöd.

Starkt kritiska till remisstiden och utkastets beredning

Trots flertalet goda förslag som nu lämnas, är vi **mycket kritiska** till den korta remisstiden för denna viktiga reform, som remitterades den 1 december 2025 med sista svarsdag den 19 januari 2026. Remisstiden sträcker sig över jul och nyår och är därför i praktiken betydligt kortare. Dessutom saknar utkastet en sammanfattning och behandlar en utredning som tidigare inte remitterats (SOU 2025:38).

På grund av Regeringskansliets beredning av lagrådsremissen har flera frågor som är viktiga för Barnrättsbyråns målgrupp skjutits upp och hänvisats till den fortsatta behandlingen inom utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU (S 2023:13). Mot bakgrund av den långa tid som redan har förflutit sedan förslagen i SOU 2015:71 presenterades, samt den osäkerhet som råder kring när utredningen om stärkt barnrättsperspektiv i LVU kommer att beredas av Regeringskansliet, hade vi önskat att utkastet – genom samordning med utredningen om stärkt barnrättsperspektiv– tog ställning i exempelvis frågorna om socialnämndens begränsning av umgänge med syskon och dess överklagbarhet (avsnitt 11.5) och om behovet av sakkunnigkunskap vid domstolsprövning (avsnitt 20.3).

Även vissa frågor som rör särskilda befogenheter på SiS, så som vård vid låsbar enhet, har hänskjutits till den så kallade SiS-utredningen¹, samtidigt som det av kommittédirektivet till SiS-utredningen framgår att den inte ska föreslå eller utreda några ändringar beträffande de särskilda befogenheterna. Vi ifrågasätter därför utkastets tillvägagångssätt i att, utan en närmare analys, föra över samtliga särskilda befogenheter på SiS i en ny lag. Detta är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av den massiva kritik som SiS har fått från myndigheter, civilsamhällesorganisationer samt internationella organ för hur

¹ En reform av den statliga barn- och ungdomsvården för en trygg och kvalitativ vård, Dir. 2024:13.

myndigheten gång på gång missköter befogenheterna.² Exempelvis avskiljning har FN:s tortyrkommitté, FN:s barnrättskommitté och FN:s funktionsrättskommitté under lång tid rekommenderat Sverige att avskaffa.³ Vi ser ett behov av en översyn och en mer grundlig analys av de särskilda befogenheterna på SiS.

Barnrättsbyrån avstyrker förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning (avsnitt 8.1) samt att uttrycket "socialt nedbrytande beteende" ska kompletteras med "något annat destruktivt beteende" (avsnitt 7.2.2). Vi anser även att utkastet gör en anmärkningsvärt bristfällig funktionsrättsanalys i sin bedömning om att även psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd ska kunna utgöra grund för omhändertagande för vård – och delar inte utredningens bedömning i frågan. Vi ser även en risk för att barn återigen faller mellan samhällets stolar i flertalet av de lämnade förslagen, vilket vi utvecklar i våra fördjupande kommentarer. Slutligen saknar vi en analys gällande hur en "vilja" att överklaga ett beslutet från barnet ska tolkas utifrån ett barnrätts- och funktionsrättsperspektiv.⁴

Barnrättsbyrån:

- **Tillstyrker** förslagen i avsnitt 5, **med undantag** av förslaget om att föra över de särskilda befogenheterna som gäller vid de särskilda ungdomshemmen till en ny lag vilket vi **avstyrker** (avsnitt 5.3)
- **Avstyrker** förslaget om att information inte behöver lämnas om det utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart

² Se t ex Barnrättsbyrån (2025a), Avskiljningar, våld och missförhållanden inom SiS ungdomsvård 2024.

³ FN:s funktionsrättskommitté (2024), Sammanfattande slutsatser, para 33(a) och 34(a); FN:s barnrättskommitté (2023), Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport, CRC/C/SWE/CO/6-7, para. 23; FN:s tortyrkommitté (2021), Sammanfattande slutsatser om Sveriges åttonde periodiska rapport, CAT/C/SWE/CO/8, para. 15 och 16(b). Se t ex IVO, Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021–2022 (S2012/03345) samt Barnrättsbyråns rapporter från 2021, 2022, 2023, 2024 och 2025.

⁴ Se bl.a. förslagen som lämnas i avsnitt 6.4.2, 21.1.1, 21.1.2,

obehövt (avsnitt 6.4.2) men **tillstyrker** samtliga förslag om barn och ungas rättigheter i övrigt (avsnitt 6). Barnrättsbyrån **anser** dock att information även bör ges *återkommande* (avsnitt 6.4.1).

- **Avstyrker** förslaget om att uttrycket "socialt nedbrytande beteende" ska kompletteras med "något annat destruktivt beteende" (avsnitt 7.2.2) och **saknar en analys** kring begreppet "psykisk misshandel" sett till förslaget om en särskild straffbestämmelse för psykiskt våld (avsnitt 7.2.1). Vi **anser** därtill att utkastet gör en anmärkningsvärt bristfällig funktionsrättsanalys vad gäller att även psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd ska kunna utgöra grund för omhändertagande för vård.
- **Avstyrker** förslaget om omhändertagande för vård på grund av anknytning (avsnitt 8.1), men **välkomnar** de rekvisit som omnämns i avsnitt 8.2.
- **Tillstyrker** förtydligandet att beslutet om placering ingår i socialnämndens genomförande av vården (avsnitt 11.1).
- **Tillstyrker** förslaget att vården kan inledas i den andra vårdnadshavarens eller förälderns hem (avsnitt 11.2).
- **Anser**, till skillnad från utkastet, att uttrycket god kvalitet bör definieras (avsnitt 11.3).
- **Tillstyrker** att socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd (avsnitt 11.6).
- **Tillstyrker** förtydligandet om att det är socialnämnden som beslutar om placeringen efter att Statens institutionsstyrelse (SiS) har föreslagit en plats (avsnitt 12.3)
- **Anser** att utkastet lämnar frågan om hur barn under 15 år ska kunna aktualisera en hemtagningsbegäran obesvarad (avsnitt 15.2)
- **Tillstyrker** att socialnämndens ansvar för umgänge ska utvidgas till att även omfatta umgänge med syskon och andra närstående. Vi **anser** dock att sådana bedömningar ska leda till överklagbara beslut (11.5)
- **Anser** att barn i familjehem som omhändertagits för vård på grund av förhållanden i hemmet fortsatt ska omfattas av flyttningsförbudet (avsnitt 16.1).
- **Välkomnar** ett förtydligande av gällande rätt angående rätten till offentligt biträde och ställföreträdare för barn under 15 år (avsnitt 21.1.1)
- **Välkomnar** förtydligandet att socialnämnden, så snart behov av offentligt biträde uppkommer, ska anmäla detta till förvaltningsrätten respektive skyndsamt överlämna en ansökan om ett offentligt biträde till

förvaltningsrätten (avsnitt 21.3.2). Vi bedömer dock att förslaget har vissa tillkortakommanden, se mer i våra fördjupande kommentarer.

- **Avstyrker** förslaget om att särskilda befogenheter på SiS ungdomshem ska föras över till en ny lag (avsnitt 26.1)
- **Ifrågasätter** ändamålet med förslaget om att vård i enskildhet inte innebär ett förbud mot att träffa andra barn och unga under den tid som vård i enskildhet pågår (avsnitt 26.7.2)
- **Avstyrker** förslaget att föra över nuvarande bestämmelser om att barn och unga som vårdas på en låsbar enhet på ett särskilt ungdomshem med förhöjd säkerhetsnivå får avskiljas i anslutning till dygnsvilan (avsnitt 26.7.5).
- **Avstyrker** förslaget att föra över nuvarande bestämmelser om avskiljning på grund av att barnet eller den unge uppträder våldsamt, är påverkad av berusningsmedel eller inte kan hålla sig till ordningen (avsnitt 26.7.5).
- **Välkomnar** att rätten till offentligt biträde stärks för barn över 15 år som är placerade enligt LVU gällande vissa särskilda befogenheter, men **anser** att rätten bör omfatta alla särskilda befogenheter samt även de ungdomar som avtjänar straff enligt LSU (avsnitt 26.10.2).

Övriga förslag i utredningen har Barnrättsbyrån valt att inte kommentera, och varken av- eller tillstyrker dessa.

Barnrättsbyråns fördjupande kommentarer på enskilda förslag

Kapitel 5.3 Lagens struktur

Barnrättsbyrån **avstyrker** förslaget om att föra över de särskilda befogenheterna som gäller vid de särskilda ungdomshemmen till en egen lag. Vi **anser** att bestämmelserna fortsatt ska omfattas av LVU, men i ett eget kapitel.

LVU är en rättighets- och skyddslagstiftning för barn och unga och inte en lagstiftning som syftar till samhällsskydd, något som bekräftas även i utkastet.⁵ Genom att plocka ur bestämmelser om särskilda befogenheter, som i dagsläget missbrukas gentemot unga, signaleras att LVU:s syften inte gäller vid utövandet av de särskilda befogenheterna.

⁵ Se s. 109 i utkastet.

Därtill pågår just nu ett arbete inom Regeringskansliet för att införa fler särskilda befogenheterna på SiS ungdomshem samt införa särskilda befogenheter på HVB-hem, vilket vi återkommande varit och är kritiska till, givet de förutsättningar som SiS och HVB verkar utifrån idag.⁶

Kapitel 6.4.1 Kontinuerlig och anpassad information

Utkastet föreslår att nuvarande bestämmelse om att barnet eller den unge ska få relevant information ska föras över till den nya lagen med tillägget att informationen ska ges kontinuerligt.

Barnrättsbyrån **anser** att bestämmelsen bör kompletteras med begreppet *återkommande*, i likhet med det förslag som ges i SOU 2015:71. Utkastets förslag bör därför kompletteras på så sätt att informationen ska ges kontinuerligt och återkommande.

Vår erfarenhet är att många placerade barn och unga saknar förståelse för varför de är placerade och vilken vård som ges, trots att information kan ha lämnats i ett inledande skede. För att säkerställa barnets rätt till information och delaktighet krävs därför att socialtjänsten såväl återkommande som kontinuerligt informerar om barnets situation och beslut som rör vården. Det bör även förtydligas vad som menas med *relevant information* i antingen lagtext eller tillförande författningskommentar.

Kapitel 6.4.2 Information om beslut och överklagandemöjligheter

Utkastet föreslår att det ska förtydligas att information om beslut och hur beslut överklagas är relevant information som ska lämnas till barnet eller den unge, om det inte utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt.

Barnrättsbyrån **avstyrker** att relevant information inte behöver lämnas om det utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt. Som redan lyfts i utkastet ska information som ges till barn och unga vara

⁶ Se Barnrättsbyråns remissvar på SOU 2025:84 samt Ds 2024:26, <https://barnrattsbyran.se/app/uploads/2025/10/Barnrattsbyrans-remissyttrande-over-Hem-for-barn-och-unga-SOU-202584.pdf> respektive <https://barnrattsbyran.se/app/uploads/2025/01/Barnrattsbyrans-remissyttrande-Ds-2024-26-Okad-trygghet-och-sakerhet-pa-sarskilda-ungdomshem.pdf>.

anpassad utefter det enskilda barnet. Så bör även gälla när det kommer till information om beslut och dess överklagandemöjligheter. Utkastets formulering öppnar upp för diskriminerande och godtyckliga bedömningar. Därtill bedömer vi att även annan information kan vara relevant som inte rör direkta beslut, så som vårdplan, vilka krav som finns på vården som erbjuds och vilka klagomålsfunktioner som finns.

Utkastet menar att förslaget i sak stämmer överens med det förslag som lämnades i utredningen om barns klagorätt, SOU 2023:40. Där föreslogs dock inte möjligheten att utelämna information om det "på grund av ålder, mognad eller någon annan anledning är uppenbart obehövligt". Enligt utredningen måste "uppenbart obehövligt" tolkas snävt och i enlighet med motsvarande formulering i 33 § förvaltningslagen, och informationen som lämnas ska anpassas utifrån barnets ålder och andra individuella förutsättningar.⁷

Barnkonventionen och FN:s barnrättskommitté förtydligar att rätten att framföra sina åsikter inte respekteras fullt ut om rätten till informationen begränsas. För att barn fritt ska kunna uttrycka sina åsikter måste barnet även få information om vilka frågor det gäller, vilka valmöjligheter som finns, vilka beslut som kan komma att fattas och vad de kan få för följder.⁸ Rätten till information ska vara anpassad utefter barnets ålder och förmågor.⁹

Kapitel 7.2.2 Eget beteende

Utkastet föreslår bland annat att nuvarande bestämmelse om vilka beteenden som kan utgöra grund för ett omhändertagande för vård av ett barn och en ung person ska föras över till den nya lagen med tillägget att uttrycket "socialt nedbrytande beteende" ska kompletteras med "något annat destruktivt beteende". Utkastet bedömer även att psykiska besvär eller ett psykiatriskt tillstånd inte utesluter ett omhändertagande för vård när det finns behov av vård enligt den nya lagen och det är för barnets eller den unges bästa.

⁷ Se SOU 2023:40, s. 623.

⁸ Barnkonventionen artikel 12 och FN:s barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) Barnets rätt att bli hörd, p. 22-25.

⁹ Artikel 17, barnkonventionen.

Barnrättsbyrån **avstyrker** förslaget att uttrycket "socialt nedbrytande beteende" ska kompletteras med "något annat destruktivt beteende", samt den bedömning som görs gällande psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd. Förslaget strider mot såväl barnkonventionen som funktionsrättskonventionen. Vidare anser vi att utkastet gör en **anmärkningsvärt bristfällig funktionsrättsanalys** i sin bedömning om att även psykiska besvär eller psykiatriska tillstånd ska kunna utgöra grund för omhändertagande för vård.

Angående det nya rekvisitet "något annat destruktivt beteende"

Barnrättsbyrån möter många barn och unga som är placerade inom samhällsvården. Det är barn som bär på erfarenheter av att ha farit illa både i sin hemmiljö och inom ramen för sina placeringar. Dessa erfarenheter påverkar hur barnet mår och hur barnet relaterar till sin omgivning. Redan med gällande lagstiftning får barn som vårdas enligt LVU för eget beteende allt för ofta bära ansvar för det som egentligen är vuxenvärldens misslyckanden.

Vi anser att utkastets förslag och beskrivning av så kallade destruktiva beteenden, inklusive sexuella självskadebeteenden¹⁰, skuldbelägger barn för utsatthet som i själva verket är en följd av övergrepp, psykisk ohälsa eller bristande skydd från vuxenvärlden. Vi ser stora risker med att förslaget i praktiken innebär att barns utsatthet för brott och sexuell exploatering tolkas och bedöms som ett eget annat destruktivt beteende. Det riskerar också att påverka de efterföljande insatserna, där barn istället för att få vård och skydd utifrån utsatthet och som brottsoffer, frihetsberövas och får insatser med syftet att förändra deras beteende. Som ett exempel så erbjuder SiS idag i stort sett enbart beteendearterade behandlingsprogram, och det är just på SiS som vi ser att många barn utifrån denna grund idag placeras, i synnerhet flickor. Det har även konstaterats att det föreligger allvarliga brister i vården av flickor på SiS och det är flickorna, särskilt de yngsta, som löper allra högst risk att utsättas för avskiljningar och våld från personal under sina placeringar.¹¹

Barnrättsbyrån anser att dagens begränsning för vilka beteenden som inte kan

¹⁰ Se s. 159 ff. i utkastet.

¹¹ Tillsyn av SiS särskilda ungdomshem 2021–2022, IVO, Redovisning av regeringsuppdrag S2021/03345

anses omfattas av "socialt nedbrytande beteende" fortsatt bör falla utanför lagstiftningens tillämpningsområde. LVU är en tvångslagstiftning som ska användas som en sista utväg – och kan inte vara samhällets svar på insats för barn som till exempel missköter sin medicinering, bär erfarenheter av självskadebeteenden, barn med psykiatriska problem eller barn som återvänder till en miljö där hen riskerar att utsättas för förtryck och våld.

Angående argumentationen kring barn och unga med psykiska och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

Vi möter många barn som har rätt till och behov av LSS-insatser men som i stället vårdas med stöd av LVU inom ramen för HVB eller SiS ungdomshem, i brist på andra alternativ.¹² Det kan innebära att barn och unga inte ges de insatser och den vård som de behöver samtidigt som grunden för tvångsomhändertagandet inte är transparent och rättssäker. Vi bedömer att den gränsdragningsproblematik som finns mellan LVU och LSS eller för den delen LPT inte bör lösas genom att utvidga tillämpningen av LVU.

Vi anser vidare att regeringen bör ställa högre krav på andra huvudmäns ansvar samt analysera grundproblemet till varför barn med funktionsnedsättningar tvångsomhändertas med stöd LVU i stället för att få andra stöd och insatser i enlighet med både barnkonventionen och funktionsrättskonventionens bestämmelser.

En funktionsnedsättning får, i enlighet med funktionsrättskonventionen¹³, i sig **aldrig** rättfärdiga ett omhändertagande.¹⁴ FN:s barnrättskommitté lyfter i sin allmänna kommentar att barn med funktionsnedsättning får bäst omsorg och omvårdnad i sin egen hemmiljö – förutsatt att familjen får tillräcklig hjälp på alla områden och inte endast sådan hjälp som begränsas till funktionsnedsättningen. Genom att barn och unga utifrån själva funktionsnedsättningen ska kunna tvångsomhändertas på eget beteende möjliggörs ytterligare institutionalisering

¹² Jfr SOU 2025:38 s. 135.

¹³ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

¹⁴ Artikel 23.4, funktionsrättskonventionen.

av barn, vilket är något som barnrättskommittén redan har uttryckt oro över och som FN:s funktionsrättskommitté kräver att stater upphör med.¹⁵

Utkastets bristfälliga funktionsrättsanalys samt avsteg från människorättsmodellen

Utkastet menar att vård enligt LVU inte ska "bota" funktionsnedsättningen, utan syfta till att förändra beteenden och färdigheter som går att behandla.¹⁶ Vi bedömer att det inte är möjligt att dra en skarp linje mellan beteenden och färdigheter hos ett barn eller en ung person som är föränderliga, och färdigheter och funktioner som är begränsade till följs av ett psykiatriskt tillstånd och som inte kan förändras. Beteenden och färdigheter hos ett barn eller en ung person med funktionsnedsättning bör snarare ses i ljuset av de funktionshinder som samhället orsakar, exempelvis genom låsta miljöer, i stället för att åläggas barnet som något denne bär ansvar för. Utkastets åtskiljning innebär en syn på funktionsrätten som gör ett avsteg från människorättsmodellen och fråntar staten sitt ansvar att anpassa samhället.

Utkastets funktionsrättsliga analys är en knapp halvsida¹⁷, och är både bristfällig och direkt felaktig. Att grunda ett tvångsomhändertagande av barn och unga med funktionsnedsättningar, där vad som omtolkas till ett "eget beteende" i själva verket är symptom på funktionshinder i samhället står direkt i strid med funktionsrättskonventionen. Det är anmärkningsvärt och oroväckande att utkastet har landat i en annan slutsats. Vi rekommenderar därför regeringen och riksdag att läsa Institutet för mänskliga rättigheters rapport "Låsta ungdomshem – vår tids institutioner för barn och unga med funktionsnedsättning" med hopp om att den kan bidra till ökad kunskap om barns rättigheter och de krav som våra internationella åtaganden innebär.

¹⁵ FN:s barnrättskommittés allmänna kommentar nr 9, p. 47, FN:s funktionsrättskommitté (2018a), para. 38.

¹⁶ Se s. 163 i utkastet.

¹⁷ Se s. 479 i utkastet.

Kapitel 8.1 Omhändertagande för vård på grund av anknytning

Utkastet föreslår att ett barn ska kunna omhändertas för vård på grund av sin anknytning till ett familjehem.

Barnrättsbyrån **avstyrker** införandet av en ny grund för omhändertagande baserad på anknytning. Vi välkomnar åtgärder som stärker barnets bästa vid prövning av vårdens upphörande, inklusive att barnets bästa och barnets inställning kan utgöra självständiga rekvisit. Vi anser också att tryggheten för placerade barn måste säkerställas liksom värnandet om barns viktiga relationer, inklusive familjehem. Samtidigt som vi instämmer i intentionerna bakom förslaget, ser vi betydande rättssäkerhets- och barnrättsliga risker med dess nuvarande form och bedömer inte att det är rätt väg framåt.

Förslaget avviker tydligt från den ordning som föreslogs i SOU 2015:71, där barnets bästa infördes som ett självständigt rekvisit inom ramen för prövningen av vårdens upphörande, tillsammans med faktorer såsom barnets inställning, vårdtidens längd, relationen till vårdnadshavare och barnets förankring i sin sociala miljö. Förslaget i SOU 2025:71 bevarade återföreningsprincipen och utgick från att placeringar i familjehem ska vara tillfälliga.

Den föreslagna anknytningsgrunden innebär ett avsteg från återföreningsprincipen genom att placeringar i familjehem riskerar att bli permanenta även när barnet själv vill återvända och de tidigare riskförhållandena har upphört. Förslaget fångar inte situationer där barn omplaceras från familjehem där barnet vill stanna kvar och är välkomna – men där socialtjänsten anser att samarbetet med familjehemmet inte fungerar och därför flyttar barnet till ett annat familjehem.¹⁸ Förslaget beaktar inte heller välkända problem när det kommer till vårdnadsöverflytt, där familjehem avstår vårdnadsöverflytt på grund av oro för konflikter med biologiska föräldrar och bristande fortsatt stöd från socialtjänsten.

¹⁸ Utkastets förslag om införandet av att vården bör vara av god kvalitet, vilket då bl.a. måste beaktas vid en omplacering, omfattar inte självständiga rekvisit för barnets inställning och barnets bästa liksom det som föreslås i omhändertagande på grund av anknytning.

Särskilt allvarligt är att förslaget öppnar upp för en tvångsplacering i familjehem även mot barnets inställning. Barnets rätt till respekt för sitt familjeliv kan enligt Europadomstolen innebära att intresset av att barnet får stanna kvar i sitt familjehem kan väga tyngre än återföreningen med de biologiska föräldrarna, om barnet har varit placerat i ett familjehem under lång tid. Vad som dock blir problematiskt är när barnets rätt till respekt för sitt familjeliv inte utgår från barnet själv, utan att det i stället är en grund för tvångsplacering. Vi ställer oss därför frågan i vilka situationer en anknytning kan legitimera en placering i strid med barnets inställning.

Förslaget riskerar vidare att legitimera indirekt diskriminering i strid med barnkonventionens artikel 2.¹⁹ Socialstyrelsen släppte år 2024 en rapport som visar att socialtjänstens placeringar av barn och unga har samband med socioekonomiska faktorer, och där barn och unga som placeras oftare kommer från socialt utsatta områden och familjer med lägre socioekonomisk status.²⁰ Socialstyrelsens rapport lyfter även frågan om huruvida barn och unga med utländsk bakgrund får det stöd och skydd som de har rätt till. Rapporten lyfter bl.a. tidigare studier som visar att öppenvårdsinsatser oftare beviljas till barn med nordisk bakgrund jämfört med övriga barn, medan placering utanför hemmet beslutades oftare för barn med ursprung utanför Norden.²¹

Med anknytning som en självständig grund för ett tvångsomhändertagande riskerar fördomsfulla och diskriminerande bedömningar legitimeras och få en avgörande rättslig betydelse – trots att det inte handlar om en omsorgsbrist i det

¹⁹ Se även Diskrimineringsombudsmannens rapport "Skillnader som kan utgöra diskriminering? – en kvalitativ studie om faktorer som påverkar socialsekreterares bedömningar och beslut inom den sociala barn- och ungdomsvården", 2021.

²⁰ Socialtjänstens placeringar av barn och unga med svensk och utländsk bakgrund, registerstudie av placeringar 1991-2022 (Socialstyrelsen, september 2024).

²¹ Socialtjänstens placeringar av barn och unga med svensk och utländsk bakgrund, registerstudie av placeringar 1991-2022 (Socialstyrelsen, september 2024), s. 22.

biologiska hemmet i LVU:s mening. Exempelvis skulle det ytterst kunna komma att handla om att fortsatt är tvångsomhändertagen på grund av att barnet själv vill återvända till en familj som har en annan etnisk, kulturell och språklig bakgrund eller på grund av att barnet vill återvända till sin familj som befinner sig i en socioekonomisk utsatthet. Det kan också handla om att anknytning till familjehemmet uppstår på grund av att socialtjänsten inte når ut med insatser till familjer med till exempel utländsk bakgrund.

Vi ser dessutom en risk för att omhändertagande på grund av anknytning kommer minska de biologiska föräldrarnas motivation till insatser när det finns en överhängande risk att barnet, alldeles oavsett de omständigheter som föranledde vården, kan komma att tvångsplaceras i familjehemmet. Ytterst kan en återförening och barnets anknytning till sin biologiska familj försvåras. Redan idag ser vi i våra uppdrag att det är först när de biologiska föräldrarna begär att vården ska upphöra som socialtjänsten inleder familjebehandlande insatser, men också att familjer erbjuds insatser som inte är anpassade utefter den individuella familjesituationen.

Barnrättsbyrån vill se en ordning där barnet får stöd i att, om hen vill, hålla kontakt med och behålla anknytning till biologiska föräldrar, syskon och släktingar så som föreslogs i 2015 års utredning. Vi vill se en ordning där högre krav ställs på att socialtjänsten redan från start verkar för att familjen beviljas insatser som är anpassade utefter den individuella familjen och som de själva även samtycker till. Slutligen bedömer vi att stödet fortsatt måste finnas till familjehem som vore lämpliga för vårdnadsöverflytt, och att en vårdnadsöverflytt inte innebär att stödet och insatserna från socialtjänsten upphör. Genomgående måste barnets inställning respekteras samt perspektivet att det är barnets egen rätt till sin familj och sitt familjeliv som lagstiftningen ska skydda.

För det fall att förslaget går igenom vill vi framföra följande. Tanken bakom utkastets förslag är god och vi instämmer i att barns relation till familjehem som de har knutit an till måste värnas. Vi ser dock många risker i förslagets nuvarande form vilket gör att vi avstyrker förslaget. Det långsiktiga målet för ett omhändertagande på grund av anknytning bör rimligtvis vara att barnet får stanna kvar i ett familjehem som det vill vara i – alldeles oavsett vilken grund barnet är placerat enligt. En lämplig ordning vore därför att ett omhändertagande på grund av anknytning är möjligt i situationer där det finns en planering för en vårdnadsöverflytt. För att det ska vara möjligt måste, så som vi

har lyft ovan, stöd och insatser till familjehem fortsätta även efter en vårdnadsöverflytt.

Kapitel 11.3 Vård av god kvalitet

Utkastet föreslår att vården ska vara av god kvalitet och bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Utkastets bedömer att uttrycket god kvalitet inte bör definieras.

Barnrättsbyrån **anser att uttrycket god kvalitet bör definieras**. Utkastet nämner i förslaget att det är en självklarhet att vården ska präglas av stabila och förutsägbara förhållanden som gör att barn och unga kan känna sig trygga och säkra. Vidare lyfts att ett barn eller en ung person ska kunna lita på de vuxna i sin omgivning och inte riskera att utsättas för övergrepp eller allvarliga försummelser. Utkastet bedömer att det inte går att nå upp till lagens krav på god kvalitet om inte dessa förutsättningar för vård föreligger. Barnrättsbyrån instämmer och anser därför att utkastets intentioner bör återspeglas i lagstiftningen för att få direkt bäring.

Vi möter många barn och unga som är placerade på SiS ungdomshem. I dessa miljöer förekommer övergrepp och allvarliga missförhållanden. Det kan handla om sexuella övergrepp från personal eller om att barn och unga inte kan skyddas från våld av andra ungdomar på institutionerna. Det kan också röra sig om missförhållanden i form av långvarig isolering inomhus i trånga miljöer, där rätten till utevistelse, meningsfulla fritidsaktiviteter och utbildning kränks. Barnrättsbyrån kan inte tolka utkastets uttalande på annat sätt än att en sådan placering inte skulle vara godtagbar enligt den nya lagstiftningens utformning, men vi ser idag att socialnämnder och domstolar saknar kunskap i sak om hur dagens ungdomsvård bedrivs i praktiken. Därför bör god kvalitet definieras.

Kapitel 11.6 Vårdnadshavare och föräldrars inflytande över vården

Utkastet föreslår att socialnämnden ska erbjuda vårdnadshavare och föräldrar stöd som kan bidra till att de blir delaktiga i vården av barnet och utvecklas i sitt föräldraskap. Barnets vårdnadshavare ska få information från socialnämnden om vården av barnet och ges möjlighet att vara delaktig i genomförandet av vården. Informationen ska anpassas till vårdnadshavarens individuella förutsättningar. Utkastet bedömer att det inte ska införas en särskild ordning för handläggningen av stödet.

Barnrättsbyrån ställer sig **positiva till och tillstyrker förslaget** att vårdnadshavare och föräldrar får mer information om vårdens innehåll, och att det tydliggöra att vårdnadshavare och föräldrar görs delaktiga i barnets vård. Vi ser mycket positivt på att förslaget gäller både för de så kallade beteendefallen och miljöfallen.

Hur föräldrar görs delaktiga i sitt barns vård varierar stort runt om i landet. Vi ser att det finns stora brister i hur föräldrar och vårdnadshavare får information och görs delaktiga i sitt barns vård då barnet placeras utanför hemmet. Det är inte ovanligt att placerade barn får en försämrad relation till såväl föräldrar som till syskon vid placering och att det försvårar en återförening.

Av inledningen till barnkonventionen framgår att familjen ses som den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för ett barns utveckling och välfärd. Vidare framgår att familjen bör ges nödvändigt skydd och bistånd, så att den till fullo kan ta på sig sitt ansvar. Vi kan se att det gör stor skillnad för barn i de fall föräldrar medverkar på gemensamma möten, får stöd i kontakt och umgänge med sitt barn och får vara med och tycka och tänka kring sitt barns behov.

Eftersom all vård enligt LVU ska utgå från barnets bästa, och därigenom även stöd som ges till föräldrar och vårdnadshavare, anser vi att ett stöd till vårdnadshavare och föräldrar borde handläggas tillsammans med barnets ärende.

Kapitel 12.3 Tilldela plats på ett särskilt ungdomshem

Utkastet föreslår att det ska upplysas om att socialnämnden ska besluta om placeringen efter att Statens institutionsstyrelse har föreslagit en plats.

Barnrättsbyrån **välkomnar** utkastets förslag om en upplysning och tillstyrker förslaget. Sedan de nya bestämmelserna från 2024 om indelningen av SiS ungdomshem i olika säkerhetsnivåer har vi sett att SiS, på egen hand, flyttar ungdomar till institutioner med högre säkerhetsnivå. Kammarrätten i Göteborg har förtydligat att det endast är socialnämnden som kan besluta om en placering på högre säkerhetsnivå.²²

²² Kammarrättens dom i mål nr 3926-25 den 10 juli 2025.

Vi ser dock att SiS fortsatt omplacerar ungdomar utan ett beslut från socialnämnden. Det förekommer även att SiS placeringsenhet anvisar en plats som innebär mer ingripande övervakning och kontroll än vad socialnämnden har ansökt om utifrån vad som bedöms vara nödvändigt för genomförandet av vården (jfr 12 § LVU). Samtidigt råder det en påtaglig platsbrist runt om i landet som i vissa fall innebär att SiS placeringsenhet enbart kan erbjuda en plats på högre säkerhetsnivå. Resultatet av att SiS platsanvisningar inte står i linje med socialnämndens egen bedömning blir i sin tur att socialnämnden känner sig nödgade att fatta ett placeringsbeslut som nämnden inte bedömer det vara behövt eller till för barnets bästa. Detta innebär att barn och unga sätts under mer bevakning och kontroll än nödvändigt, samt att socialnämndens bedömning om vilken placering som är bäst för barnet kringgås.

Just nu omfattar 12 § LVU endast SiS skyldighet att inte anvisa en plats som innebär mer övergripande övervakning än vad som är nödvändigt för genomförandet av vården eller för att ordningen eller säkerheten på hemmet ska kunna upprätthållas. Dock är det ytterst socialnämnden som planerar vården, inbegripet var ungdomen ska vistas (11 § LVU). Rimligtvis bör domstolens prövning av en placering inte endast begränsa sig till placeringen på SiS, utan även den specifika placeringen både utifrån säkerhetsklass och institution. Däremot noterar vi genom våra uppdrag att domstolen inte gör en sådan prövning.

Barnrättsbyrån **välkomnar därför ett förtydligande** av huruvida domstolens prövning av ett placeringsbeslut endast är begränsad till en generell fråga om placering på SiS, eller om det innefattar en prövning av den specifika placeringen på en viss institution eller säkerhetsnivå och vad en sådan prövning då innefattar. Vi hoppas att de förslag som utkastet nu lämnar angående de generella förutsättningarna för omhändertagande för vård i avsnitt 7.1 även kan få bäring på de fall där nödvändig vård anses vara en placering på SiS ungdomshem – men där socialnämnden inte själva anser att den specifika placeringen i form av en viss institution eller säkerhetsnivå motsvarar ungdomens behov.

Kapitel 15.1.1 Omhändertagandet ska upphöra när det inte längre behövs

Utkastet föreslår att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet inte ska få upphöra för ett barn som är placerat i ett familjehem utan att det

har övervägts om det finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av anknytning.

Barnrättsbyrån ställer sig **frågande** till hur prövningen ser ut om socialnämnden bedömer att vården ska upphöra och att det inte finns förutsättningar för omhändertagande för vård på grund av en anknytning. Utifrån den konstruktion som föreslås skulle ett sådant beslut inte nå domstolens prövning, såvida det inte överklagas av föräldrarna eller den unge själv.

Barnrättsbyrån arbetar på uppdrag av barn och unga som omplaceras hastigt – även på grund av att vård enligt LVU avslutas. Så som lagstiftningen ser ut idag innebär överklagandemöjligheten inte att flytten som sådan förhindras, och domstolens prövning sker oftast efter att beslutet redan har verkställts.

Vård enligt LVU ska inte pågå längre än nödvändigt och det finns därför skäl för att socialnämndens beslut om att vården ska upphöra ska gälla omedelbart, i de fall barnet själv vill det. Men i de fall barnet inte vill återvända till det biologiska hemmet och vill stanna kvar i sitt familjehem, men där socialnämnden gör en annan bedömning, skulle en ordning där beslutet om vårdens upphörande verkställs omedelbart vara oförenlig med barns rätt till familjeliv men också med utkastets intentioner med anknytning som grund. Samtidigt föreslås att flyttningsförbudet tas bort för denna målgrupp. Det går inte att läsa ur utkastets förslag vilken processuell ordning det är som föreslås i dessa situationer.

Kapitel 15.2 En begäran om att omhändertagandet ska upphöra kan i vissa fall avvisas

Utkastet föreslår ett förtydligande av att ett barn som har fyllt 15 år, en ung person och ett barns vårdnadshavare får begära att ett omhändertagande för vård ska upphöra. En begäran från en vårdnadshavare om att ett omhändertagande för vård på grund av förhållanden i hemmet eller på grund av anknytning ska upphöra ska få avvisas, om begäran kommer in till socialnämnden inom sex månader från det att socialnämndens eller rättens beslut i fråga om omhändertagandet har fått laga kraft.

Utkastet förtydligar att frågan om barns processbehörighet inte hanteras inom ramen för den nu remitterade lagrådsremissen.

Barnrättsbyrån anser att utkastet lämnar frågan om hur barn under 15 år ska kunna aktualisera en hemtagningsbegäran obesvarad. Enligt den ordning som nu föreslås är det endast när ett pågående ärende om upphörande av vård har

inletts som barn under 15 år får rätt till ett offentligt biträde, och det är endast vårdnadshavaren som kan initiera ett sådant ärende.

Visserligen kan vi förstå att en begränsning införs för vårdnadshavare att begära vårdens upphörande – men förslaget kan i stället få en effekt av att barn under 15 år begränsas ytterligare eftersom de inte på egen hand föreslås kunna göra en hemtagningsbegäran, samtidigt som de genom utkastets förslag kommer omfattas av sexmånadersfristen i de fall barnet kan föra sin talan genom sin vårdnadshavare.

Kapitel 21.1.1 Rätt till offentligt biträde i vissa ärenden och mål enligt lagen

Utkastet föreslår bl.a. att nuvarande bestämmelse om att offentligt biträde ska förordnas vid överklagande av ett beslut om var barnet eller den unge ska placeras, ska föras över till den nya lagen med det förtydligandet att rätten till offentligt biträde gäller redan när en vilja att överklaga beslutet uttrycks. Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Barnrättsbyrån **välkomnar** det förtydligande av gällande rätt som föreslås vad gäller rätten till offentligt biträde och ställföreträdare för barn under 15 år. Det är en fråga som organisationen länge har kämpat för tillsammans med barn och unga. Samtidigt vill vi lyfta vissa tillkortakommanden som utkastets förslag innebär.

Utkastet föreslår inte att barn ska ha rätt till ett offentligt biträde redan under ärendets handläggning i socialnämnden, vilket var förslaget i SOU 2023:40. Barnrättsbyrån förstår att det kan handla om beslut om placering som behöver ske med kort varsel. Samtidigt ser vi på Barnrättsbyrån att många barn blir informerade om en kommande flytt från ett familjehem redan under utredningsfasen – dvs. socialtjänsten har redan innan ett formellt beslut fattas informerat barnet om en flytt. Redan vid denna tidpunkt kan missnöje från barnet komma till uttryck. Det kan sedan dröja en tid – ibland månader – innan ett formellt beslut fattas. Rent praktiskt brukar den faktiska flytten ske när socialnämnden har fattat sitt beslut och ibland samma dag. Att då i efterhand ge barn möjligheten att överklaga förhindrar inte att flytten redan sker, och den skada som ytterligare en flytt medför är redan ett faktum. Om barnet dessutom motsätter sig den fysiska flytten kan en handräckning med polis bli aktuellt, vilket i sig orsakar än mer skada.

Barnrättsbyrån bedömer därför att det finns situationer där det är av allra största vikt för rätten till ett effektivt rättsmedel att barnet har rätt till ett offentligt biträde och ställföreträdare under ärendets handläggning hos socialnämnden.

Vi vill dessutom återigen lyfta att vår kritik gällande förslaget i avsnitt 6.4.2 som gäller information om beslut och överklagandemöjligheter. För det fall att utkastets förslag formuleras på det sätt som föreslås ovan, dvs att rätten till offentligt biträde gäller redan när en *vilja att överklaga beslutet uttrycks*, är det av avgörande betydelse att socialtjänsten inte under några omständigheter kan välja att utelämna relevant information om beslut om det utifrån ålder, mognad eller av någon annan anledning är uppenbart obehövligt (se ovan under avsnitt 6.4.2). En förutsättning för att ett barn ska kunna uttrycka en vilja att överklaga beslut är att information om beslut och hur dessa kan klagas på ges villkorslöst – men med anpassningar utifrån det enskilda barnet. Anpassningarna ska dock inte innebära att rätten till information går förlorad.

Vi vill slutligen även poängtera att en vilja från ett barn att överklaga ett beslut kan uttryckas på många olika sätt – för små barn eller för barn som inte kan kommunicera verbalt kan det handla om kroppsspråk.

Kapitel 21.1.2 Rätt till offentligt biträde när beslut om umgänge eller hemlighållande av barnets vistelseort har fattats

Utkastet föreslår att när beslut om hur barnets umgänge med en vårdnadshavare eller med en förälder med reglerad umgägesrätt har fattats ska offentligt biträde förordnas för barnet och den vårdnadshavare eller förälder som berörs av beslutet, om någon av dem uttrycker en vilja att överklaga beslutet. Offentligt biträde ska också förordnas för ett barn och den vårdnadshavare eller förälder med reglerad umgägesrätt som omfattas av ett beslut om hemlighållande av barnets vistelseort när ett sådant beslut har fattats och barnet, vårdnadshavaren eller föräldern uttrycker en vilja att överklaga beslutet.

Barnrättsbyrån välkomnar utkastets förslag som utökar rätten till offentligt biträde, bl.a. med innebörden att rätten överklaga även uttryckligen tillfaller barn under 15 år. Vi välkomnar också att även vårdnadshavare och föräldrar med reglerad umgägesrätt bör ha rätt till ett offentligt biträde, eftersom det bland annat minskar risken för att barnet känner ansvar i vårdnadshavarens juridiska process genom att vara den enda parten med ombud.

Kapitel 21.3.1 Förtydligande av barns rätt att ansöka om offentligt biträde

Utkastet föreslår att det ska förtydligas att även ett barn som är under 15 år får ansöka om att ett offentligt biträde ska förordnas för honom eller henne i de ärenden och mål som ger rätt till offentligt biträde.

Barnrättsbyrån **välkomnar** utkastets förslag och anser att det är ett viktigt steg för att stärka barns ställning i frågor som rör dem. Att barn under 15 år ska kunna ansöka om offentligt biträde på egen hand är en fråga som vi har kämpat för länge, och vi delar den bild som beskrivs angående den spretiga tillämpningen hos socialnämnder och domstolar angående barns rätt till offentligt biträde och ställföreträdare.

För att barn ska ha en reell möjlighet att ansöka om ett offentligt biträde krävs, utöver stöd från socialtjänst, också att barnet får information om beslut och hur de kan klagas på. I denna del hänvisar vi därför till våra kommentarer under avsnitt 6.4.2, där vi föreslår att information ska ges villkorslöst men anpassat till deras individuella behov och situation. Vi saknar dock en analys ur ett barnperspektiv vad gäller yngre barns faktiska möjligheter att lämna in en ansökan.

Kapitel 21.3.2 Socialnämndens ansvar för skyndsam hantering av frågor om offentligt biträde förtydligas

Utkastet föreslår att det ska förtydligas att socialnämnden, så snart behov av offentligt biträde uppkommer, ska anmäla detta till förvaltningsrätten. Det ska även förtydligas att socialnämnden, när en ansökan om offentligt biträde kommit in till nämnden, skyndsamt ska överlämna ansökan till förvaltningsrätten.

Vi **välkomnar** förtydligandet. Vi bedömer dock att förslaget inte lyckas omfatta den målgrupp av barn som faller mellan stolarna till följd av myndigheters godtyckliga bedömningar.

Barnrättsbyråns barnombud har arbetat på uppdrag av många barn som blivit omplacerade från familjehem där de varit i flera år, som de knutit an till och som de vill stanna i. I överenskommelse med barn och unga har vi genom åren skickat in ett 20-tal anmälningar av behov av offentligt biträde och ställföreträdare till socialnämnder runt om i Sverige, med varierande utfall utifrån likadana förutsättningar. I vissa fall har socialnämnden anmält ett behov av offentligt biträde och ställföreträdare till förvaltningsrätten, i andra fall uteblir det varpå frågan om omplacering stannar vid socialnämndens beslut. Utfallet

BARNRÄTTSBYRÅN.

varierar även i de fall frågan tas upp i förvaltningsrätterna. Genom våra uppdrag av barn och unga som är placerade på SiS ungdomshem noterar vi även att socialnämnder brister i att anmäla behov av offentligt biträde när det kommer till omplaceringar mellan institutioner som den unge uttrycker missnöje emot. I vissa fall kan omplaceringar innebära en flytt till annan säkerhetsnivå, vilket aktualiserar begränsningar i rörelsefriheten enligt 15 b § LVU.²³

Vi har genom strategisk processföring i domstol noterat att underrätter motiverar ett avslag för offentligt biträde och ställföreträdare i omplaceringsbeslut med att en låg ålder talar med styrka emot att domstolen bör pröva placeringsfrågan i sak, samt att:

”så små barn som nu är aktuella för nämndens omplaceringsbeslut varken har förmåga eller förståelse för vad en omplacering på kort eller lång sikt får för följder för dem eller vad som i det sammanhanget utgör deras bästa. Att lägga över ett så stort och komplext ansvar på ett [...] barn riskerar därför snarare att skada än att skydda och hjälpa dem”.

Sådana godtyckliga bedömningar står i direkt strid med barnrättskommitténs uttalanden om att en vuxens bedömning om barnets bästa inte får ha företräde framför rättigheterna enligt konventionen.²⁴ I de fall barnet inte har vårdnadshavare som vill och kan föra deras talan i en omplacering stannar prövningen om rätten till offentligt biträde och ställföreträdare hos underrätten. Utifrån dagens processuella bestämmelser kan inte heller andra vuxna, så som familjehemsföräldrar, överklaga ett beslut om att inte förordna ett offentligt biträde och ställföreträdare.

²³ Se s. 1485 i SOU 2020:63 och bedömningen om att det är inte förenligt med artikel 37 (d) i barnkonventionen att ett barn som inte fyllt 15 år inte villkorslöst kan begära att en domstol prövar frågan om barnet ska vara föremål för vård enligt LVU av sådant slag att vården anses utgöra ett frihetsberövande (dvs. fall när 15 eller 15 b §§ LVU kan tillämpas)

²⁴ CRC/C/GC/14 p. 1 och 4.

Vi efterlyser därför kunskapshöjande insatser hos socialförvaltningar och domstolar om deras ansvar att tillgodose barns behov av offentligt biträde och hur en sådan bedömning ska göras fördragskonformt med barnkonventionen. Vi efterlyser också vägledning i förarbeten gällande *när* ett behov av offentligt biträde uppstår i frågor så som omplaceringar, och utifrån vilka grunder en sådan bedömning ska göras.

Vi anser att ett offentligt biträde och ställföreträdare alltid ska förordnas när frågan når domstolens prövning, bland annat med beaktande av att domstolen inte på egen hand kan kontakta barnet. Det är det offentliga biträdet och ställföreträdare som ska träffa och prata med barnet och personer i dess närhet samt informera barnet om den juridiska processen. Annars bör det förtydligas att det anses falla inom domstolens utredningsansvar att ta kontakt med barnet själv.

För mycket små barn, eller för barn med funktionsnedsättningar, kan förutsättningarna för att verbalt uttrycka ett missnöje vara begränsade. Ett missnöje kan i stället uttrycka sig genom kroppsspråket, eller genom att barn uttrycker att de vill stanna kvar i det ursprungliga familjehemmet. En fördragskonform tolkning av barnets bästa i enlighet med barnkonventionen bör snarare innebära att skydda barnet i processen, i stället för att skydda barnet från en process den redan är högst delaktig i. Ett viktigt verktyg för att skydda barnet i processen är just ställföreträdarinstitutet.

Utkastets förslag om förtydligande lyckas därför inte träffa situationer där domstolen bedömer att det inte är lämpligt med ett offentligt biträde och ställföreträdare, men där barnets vårdnadshavare varken vill eller kan föra deras talan. Så torde ofta vara fallet i frågor om omplaceringar som syftar till att återförena barnet med sina vårdnadshavare.

Kapitel 26.1 En ny lag med en tydlig och mer lättillgänglig struktur

Utkastet föreslår att en ny lag ska ersätta den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga i de delar som rör särskilda befogenheter på de särskilda ungdomshem som Statens institutionsstyrelse ansvarar för.

Vi hänvisar i denna del till våra kommentarer under avsnitt 5.3.

Kapitel 26.7.2 Vård i enskildhet

Utkastet föreslår att ändra bestämmelsen om vård i enskildhet på så sätt att det tydligare framgår att vård i enskildhet inte innebär ett förbud mot att träffa andra barn och unga under den tid som vård i enskildhet pågår.

Barnrättsbyrån **välkomnar** initiativ som medför mindre isolering för barn och unga som är placerade på SiS ungdomshem, men **ifrågasätter** ändamålet med förslaget. Vistelse ute på avdelningen tillsammans med andra ungdomar skulle kunna underlätta en övergång till att vård i enskildhet ska avslutas.

Förslaget är dock inte tillräckligt tydligt med att det är den unges vårdbehov som medför att hen får träffa andra barn och unga, och inte praktiska skäl så som personalbrist. Förslaget tydliggör inte heller om personal ska vara ständigt tillgänglig. Vi ser idag hur barn och unga är föremål för vård i enskildhet under långa perioder, ibland kan det handla om att hela vistelseperioden på SiS enbart är i form av vård i enskildhet. Vi anser dock att förslaget inte angriper orsakerna bakom långvarig isolering i vård i enskildhet, och att förslaget riskerar att möjliggöra vård i enskildhet som en permanent lösning. Vi ifrågasätter därför ändamålet med förslaget.

Vård i enskildhet som särskild befogenhet ska enligt förarbeten innebära att rena *vårdskäl* kan motivera att barnet eller den unge under en *begränsad* tid enbart får vistas med personal.²⁵ Vård i enskildhet är endast en tillfällig vårdform. De rättsliga grunderna för vård i enskildhet är oklara och hur befogenheten används har både problematiserats och kritiserats. SiS har återkommande fått kritik både för att barn och unga vårdas i enskildhet under långa perioder, och för att myndigheten använder sig av utslussning som metod utan stöd i lag.²⁶ Myndigheten har också fått kritik för att de under en längre tid haft svårigheter med att tillämpa befogenheten korrekt med den risken att ungdomar blir isolerade eller att tvångsåtgärden tillåts pågå under en längre tid än

²⁵ Prop. 2002/03:53 s. 98

²⁶ Justitieombudsmannen, beslut, dnr 1469–2023.

nödvändigt.²⁷ Förslaget riskerar att försvåra rättstillämpningen av bestämmelsen ytterligare samt bidra till att de redan bristfälliga proportionalitetsbedömningarna urvattnas ännu mer.

Problemet med isolering av barn och unga löses dock inte enbart genom att myndigheten tillämpar bestämmelserna korrekt, utan snarare behöver målgruppen och orsakerna bakom vård i enskildhet ses över.

Vi ser att vård i enskildhet på SiS är en sista hållplats för ungdomar i brist på andra insatser. Många av våra barn och unga som har vårdats i enskildhet under långa perioder är flickor som egentligen är i behov av psykiatrisk vård och/eller som är LSS-berättigade, något som SiS egen tillsynsrapport också visar.²⁸ Vi ser också att platsbristen på SiS medför att ungdomar placeras med fel målgrupp. Det kan handla om flickor som placeras på pojkinstitutioner, ungdomar under 15 år som placeras med äldre och vice versa, eller LVU-placerade ungdomar som bor med ungdomar som avtjänar straff enligt LSU. Barnets egen vilja att vårdas i enskildhet utgör visserligen inte en rättslig grund för befogenheten,²⁹ samtidigt kan vi på Barnrättsbyrån förstå att ungdomar under perioder kan uttrycka en vilja att bo i enskildhet, exempelvis för att undkomma konfliktfyllda avdelningar, skyddas från våld från andra intagna eller personal, eller för att de har svårigheter att vistas med många andra ungdomar samtidigt. Vi kan inte se några formella hinder för att SiS organiserar sin verksamhet på ett sätt så att unga, under perioder, själva kan välja att bo lite mer avskilt och välja gemenskap utifrån önskan och behov, utan att detta genomförs med tvång genom en särskild befogenhet.

²⁷ Justitieombudsmannen, Initiativ om hur Statens institutionsstyrelse använder de särskilda befogenheterna avskiljande och vård i enskildhet, beslut, dnr 2802-2020,

²⁸ Tillämpning av bestämmelserna om vård i enskildhet, Tillsynsrapport, Statens Institutionsstyrelse, s. 4.

²⁹ Tillämpning av bestämmelserna om vård i enskildhet, Tillsynsrapport, Statens Institutionsstyrelse, s. 25 samt Justitieombudsmannen, Initiativ om hur Statens institutionsstyrelse använder de särskilda befogenheterna avskiljande och vård i enskildhet, beslut, dnr 2802-2020.

Kapitel 26.10.2 Offentligt biträde ska i vissa fall förordnas även för barn som har fyllt 15 år och för unga

Utkastet föreslår att offentligt biträde ska förordnas även för ett barn som har fyllt 15 år och en ung person när barnet eller den unge uttrycker en vilja att överklaga ett beslut om vård på en låsbar enhet, avskildhet i anslutning till dygnsvilan, avskildhet på grund av eget uppträdande och vård i enskildhet. Ett biträde ska inte förordnas om det kan antas att behov av biträde saknas.

Barnrättsbyrån **välkomnar** att rätten till offentligt biträde stärks för barn över 15 år som är placerade enligt LVU. Vi anser dock att rätten till offentligt biträde i frågor som SiS beslutar om bör tillfalla alla barn som är placerade på SiS ungdomshem, oavsett ålder och i alla frågor, liksom det förslag som lämnades i SOU 2023:40. Utkastet landar även i slutsatsen att det inte bör införas en rätt till offentligt biträde för den som avtjänar sluten ungdomsvård. Vi ifrågasätter att utkastet inte förrän i sina skäl föreslår detta. Med hänsyn till den korta remisstiden finns risken att denna begränsning av barns rättigheter till offentligt biträde inte fångas upp av remissinstanserna.

Frihetsberövade barn har, oavsett grund till frihetsberövandet, samma rättigheter som alla andra barn - så som rätten till kontakt med sin familj, yttrandefrihet, och informationsfrihet.³⁰ Detta är rättigheter som SiS genom beslut om begränsning av elektroniska kommunikationstjänster kan inskränka men som enligt utkastets förslag inte skulle berättiga ett offentligt biträde.

Principen om icke-diskriminering i artikel 2 är dock grundläggande för barnkonventionen och åtskillnad bör inte göras mellan barn och barn utifrån ställning i samhället. Snarare kan barnkonventionens rättigheter endast genomföras genom ett holistiskt förhållningssätt där alla bestämmelserna i konventionen tillämpas och ses i relation till varandra.³¹ Vi anser att artikel 37 bör ge frihetsberövade rätt till ett offentligt biträde i alla beslut som SiS kan fatta som innebär inskränkningar i barnets rättigheter.

³⁰ Se SOU 2020:63, s. 1392.

³¹ CRC/GC/2003/5 p. 12.

Avslutningsvis möter vi många barn som är placerade på SiS och som inte ber personalen om hjälp för att överklaga beslut. Det kan kännas obekvämt eller skrämmande. Så kan vara fallet eftersom det är personalen på SiS som fattar beslut emot barnet eller den unge vilket gör det olämpligt att samma personal ska bistå i att hjälpa barnet eller den unge med ett överklagande. Därtill kan det finnas en rädsla för repressalier för det fall att man vill överklaga. Det behövs en oberoende part med juridisk insyn och kompetens som kan ge stöd under processen. Den lämpliga ordningen vore därför att rätten till offentligt biträde gäller samtliga beslut som SiS fattar enligt sina särskilda befogenheter. För vidare resonemang angående avsnittet hänvisar vi till Rädda Barnens remissvar.

Detta remissvar har föredragits av oberoende barnombud och jurist Azalea Safaei.

*Ida Hellrup
Biträdande generalsekreterare
Barnrättsbyrån*